

OTTO
NICOLAI

VESELÉ
PANIČKY
WINDSORSKÉ
komická
opera

... Je stará báj, že jeden myslivec,
nějaký Hern, jenž kdysi tady sloužil,
prý o půlnoci straší v oboře,
kol dubu obcházeje parohatý.

Prý ničí les a hubí skot a brav
a kravám udělá, že dojí krev,
a řetězem prý řinčí hrúzostrašně.

Jistě jste o něm slyšeli a víte,
že pověrčiví, vrtohlaví starci
tu pověst o myslivci Hernovi
nám dodnes dochovali jako pravdu...

{William Shakespeare: 4. dějství —
Veselé paničky windsorské}

OTTO NICOLAI:

Veselé paničky windsorské

Komická opera o třech dějstvích podle stejnojmenné veselohry Williama Shakespeara

Libreto: H. S. Mosenthal

Český text: V. J. Novotný

Dirigent: Josef Daniel

Režie: Miloslav Nekvasil

Výtvarník scény: Vladimír Šrámek — nositel vyznamenání Za vynikající práci

Výtvarník kostýmů: Alexandr Babraj

Sbormistr: Karel Kupka

Choreograf: Zdeněk Prokeš

Korepetice: Miroslav Kolář, Jaromír Salamoun

Asistent režie: Květoslava Ondráková

Text sledují: Ema Hudcová, Anna Kubínová

Představení řídí: Radoslav Svozil

Shake- spearova komedie a opera

Veselé paničky windsorské jsou jistě žánrovým obrazem. Je to komedie všedního dne, všedních lidí, komedie měšťanů. Je zajímavé a odpovídá to zřejmě žánru hry, že je skoro celá napsaná prózou. Verše se objevují až ve čtvrtém jed-

nání — v závěru hry. Shakespearovští badatelé zjistili, že velký básník použil veršované hry o žárlivci, která zase měla svůj původ v několika italských pohádkách. Byla z celé řady podobných komedií o rytíři Janu Oldcastleovi — jakémusi předobrazu Johna Falstaffa. Hra prý vznikla na objednávku samotné královny. Tak se jí líbila postava Falstaffa v historické dvoudílné hře Jindřich IV., že chtěla znovu vidět Falstaffa. Hra prý musela být připravena „se vším všudy“ za čtrnáct dní. Komédie dává pak skvělé herecké příležitosti. Je zajímavé, jak je každá postava nesmírně životná, zcela přesně vykreslena charakterově i se sociálním zařazením. Básník se dovede vymstát jak příživnickému rytíři, tak malému venkovskému aristokratu, směje se povýšeným měšťákům, francouzskému doktorovi i welskému faráři, jež navíc charakterizuje zkomolenou řeči.

Veselé paničky windsorské patří v Anglii k nejoblíbenějším a nejhranějším hrám. Jejich hlavní hrdina — tlustý rytíř Falstaff se stal i operním hrdinou. V polovině minulého století oživá v Nicolaiově opeře a na konci století v opeře Verdího. Tento operní epilog velkého italského mistra je označován zároveň za největší operní dílo minulého století vůbec. Nicolaiovo operní zpracování Veselých paniček uvede ouverturu zcela neočeká-

vaně romantickým snivým motivem, který se objeví v závěru hry a charakterizuje východ měsíce. Tepřve nové téma v allegro dává tušit, že jde o veselohru. Předehra vrcholí motivem závěrečného sboru, nejpopulárnějším z celé opery. Skladatel i libretista se vyhýbají všem postavám, kterých se přímo netýká hlavní děj. Falstaff se objeví vlastně až při prvním jinále, a to ještě jen ve krátkém výstupu, ale ve skvělé hudební charakteristice. Tepřve druhé jednání dává větší možnosti této postavě v pijáckém sboru a především v duetu s Fordem. V opeře zcela zmizely tak typické a nádherné postavy, jako jsou v činohorní předloze paní Čiperná, sudi Bluma, dvojcestihodný pan Veleba a tři Falstaffovi kumpáni. Samozřejmě, museli zůstat komičtí milovníci — paní Simple (v předloze Věchýtky) i francouzský doktor Cajus, kterému autoré ponechali i zkomolenou řeč. Třetí dějství je vyloženě v romantickém duchu, svádí k tomu pochopitelně pověst o bájném lovci a noční prostředí windsorského háje. Opera končí terzettém, v němž se ženské představitelky loučí s diváky. Zmizela Shakespearova ostrá charakteristika a ironie, ale Nicolaiovo hudební zpracování svědčí o jeho divadelním citu. Právě proto patří Veselé paničky windsorské k nejhranějším německým komickým operám. MN

Otto Nicolai

žije na všech operních scénách světa svou komickou operou Veselé paničky windsorské, která má dokonce větší popularitu, nežli vrcholné dílo opery devatenáctého století, Verdiho Falstaff, psané na týž námět.

Skladatel pochází z východního Pruska. Narodil se 9. června 1810 v Královci. Studoval v Berlíně u B. Kleina a Zeltera, prošel důkladným pěveckým školením, byl zpěvákem berlínské pěvecké akademie. V roce 1833 se stal varhaníkem kaple německého vyslanectví v Rímě.

italského pobytu využil ke studiu kompozice u Bainiho, takže získal důkladnou znalost ve stylu italské opery. V roce 1837 odešel do Vídně, kde se stává kapelníkem v divadle Kärnthertor. Po roce se vrací zpět do Říma, píše opery

v běžném italském slohu a má úspěch. Z jeho her se hraje Enrico secondo i Rosmunda D'Inghiltera. V roce 1840 má v Turinu premiéru jeho opera Il Templario a dosáhne senzačního úspěchu. Rozšířila se po celé Itálii, hraje se v Německu, ve Španělsku, v Rusku a dokonce i v Americe.

V roce 1841 se vrací opět do Vídně. Stává se dvorním kapelníkem, střídá v úřadě skladatele Conradina Kreutzera, je jmenován ředitelem dvorních koncertů. V době svého působení zakládá roku 1842 a provozuje pravidelné filharmonické koncerty. Roku 1846 uzavřel s divadlem smlouvu o napsání opery na Shakespearovu populární veselohru Veselé paničky windsorské. Načrtl si plán, stanovil scénář a napsáním textu pověřil jistého Jacoba Hoffmeistera z Kasselu. Ale ten záhy Vídeň opustil, sotva napsal prvé dva výstupy. Textu se ujal později básník Salomon Hermann Mosenthal (1821 až 1877). Byl to známý vídeňský dramatik. Působil tu zpočátku jako vychovatel, potom se stal oficiálem na ministerstvu vyučování a nakonec knihovníkem - bibliotékářem. Napsal celou řadu efektních rétorických dramat, hodně veršů a řadu operních libret. Mosenthal ve spolupráci se skladatelem upravil Shakespearovu hru pro operu velice vhodně. Některé dramatické situace spojil, jiné zjednodušil a mnohé z typických rolí škrtil. V jeho úpravě chybí třeba „Paní Čiperná“, welšský farář Veleba i Falstaffovi kumpáni Bardolf a Pistol. Ale vcelku lze říci, že jeho úprava, jež se řídila především požadavkem doby, je velmi štastná. Je to zcela podle Weberova vzoru zdůraznění měšťanského prvku a samozřejmě romantika, i když v nadásízce. První skicy psal Nicolai v prosinci 1845 a — jak sám poznamenává — „s radostí a láskou“. Zaměstnanost v divadle a na koncertech

mu bráníla soustředěně pokračovat v díle, takže teprve v červnu 1846 se dostává ve skladbě až do poloviny prvního finále. Zbytek dopisuje v maďarském městě Papa, kde trávil dovolenou jako host hraběte Karla Esterhazyho. V červenci už je opět ve Vídni a s velkým zápalením se pouští do práce. V září už může uzavřít smlouvu s ředitelem divadla Kärnthertor Balochinim, že opera bude nastudována ještě v roce 1846. Ale pak najednou měl všemocný Balochini spoustu výmluv, jen aby nemusel dílo uvést. Nepomohly žádné protesty a různé nepríjemnosti a mrzutosti znechutnily skladatelé práci na dokončení partitury.

V březnu 1848 odešel Nicolai do Berlína, kde přijal místo kapelníka královské opery. S Vídni se rozloučil koncertem, kde zazněla rovněž některá hudební čísla Veselých paniček. Opera měla svou divadelní premiéru v Berlíně v Královské opeře 9. března 1849. Dirigoval sám skladatel. Dílo si získalo obecenstvo hned předhrou, která je dosud oblíbeným koncertním kusem na různých koncertech. Úspěch se zvětšoval s každým dalším hudebním číslem a závěr svědčil o tom, že německá opera získala dílo, které se docela oblíbilo.

Úspěch se opakoval i při reprízách, jež skladatel dirigoval. Ale více se ze svého díla netěšil: zemřel náhle — 11. května 1849 při záchvatu mozkové mrtvice. Nedozírel se ani devětatřiceti let.

Napsal také řadu chrámových a komorních skladeb, ale z jeho díla žije dosud jen opera Veselé paničky windsorské. To proto, že vyniká půvabnou melodií, mistrnou charakteristikou, originálností, skladatelskou dovedností, skvělou instrumentací, vtipem, vkusem a především znalostí divadelního jeviště. A to není málo.

MN

Obsah opery

I.

Pani Fordová a paní Pageová přisahají pomstu tlustému rytíři Johnu Falstaffovi: poslal jím oběma totiž stejný milostný dopis. Samozřejmě, že se ženy domluvily a teď osnují pikle, aby si udělaly z tlustého milovníka pořádný žert a důkladně jej vytrestaly.

Pan Page je obchodník tělem a duší. Vypočítává si, který z nápadníků jeho dcery Aničky by se mu nejlépe hodil. Nejvíce přeje šlechtici Simplovi, jeho žena zase francouzskému doktoru Cajusovi a dcera by nejradiji mladého pana Fentona. Ale ten nemá ani groš — tak jaképak s ním řečí!

Past je nachystána. Falstaff dostal psaníčko: má se dostavit do domu paní Fordové. Ale zároveň byl lístek varován i pan Ford, že jeho žena čeká v domě milence. Sotva Falstaff vyzná paničce lásku, už je tu paní Pageová. Varuje sousedku, protože se k domu blíží zuřivý manžel a provází jej snad všichni obyvatelé Windsoru. Zoufalý Falstaff vlezí do koše, v němž je nachystáno špinavé prádlo. Před očima pana Forda pak sluhové tento koš odvezou a hodí do Temže. Žárlivý manžel už hledá marně. Dokonce sklidí výsměch všech přítomných.

II.

Falstaff vyhrává v hospodě jednu sázku za druhou: nikdo nevypije tolik, co on. Seznamuje se s jakýmsi panem Portem (není to nikdo jiný, než převlečený pan Ford). Tomu má pomoci při získání paní Fordové, do které se prý zamiloval. Falstaff vidí jen nabízený měsíc zlata, lešt neprohlédne a prozradí místo i dobu nové schůzky s paní Fordovou.

V zahradě si Fenton s Aničkou vyznávají lásku, což slyší Cajus i Simple.

— Sotva Falstaff poklekně před paní Fordovou, už je tu opět paní Pageová s hrůznou zprávou, že se vraci manžel.

Falstaff už do koše nechce, raději se převlékne do ženských šatů. V nich se promění v starou kmotru, kterou Ford nemůže ani cítit a teď ji v zuřivosti vymrská z domu. Milence opět nenajde.

III.

Paničky všechno vysvětlily svým manželům. Nyní se chystá další žert, kde musí všichni pomoci: vylákají Falstaffa do hájku nedaleko Windsoru. Má tam přijít převlečen za parohatého lovce Herna, který se prý zjevuje o půlnoci u starého dubu. A tam všichni sehrál panu rytíři komedii, aby jej přešly všechny hříšné touhy po windsorských paničkách. Pan Page dává Aničce tajný příkaz: v nastalém zmatku ji chce provdat za pana Simpla. Podobný úmysl má i jeho paní, ale ženichem má být pan Cajus. Anička slibí oběma rodičům poslušnost — a chystá se na svatbu s Fentonem.

Pod starým dubem čeká převlečený Falstaff na dostaveníčko. Přišly dokonce obě paničky. Vyruší je skřítkové a eljové a dokonce i sám bájný lovec Hern (převlečený pan Page). Falstaff dostane pořádný výprask, ale nakonec je rád, že to všechno byla jen komedie. Oba nápadníci slečny Aničky jsou napáleni a rodičům nezbývá, než přijmout nového zetě — Fentona.

Sir John Falstaff	Jiří Čep Jiří Paderta
Ford	Vladimír Mach Čeněk Mlčák
Page	Miloslav Podskalský Josef Šulista
Fenton	Radomír Linhart Ladislav Malínek
Simple	Jaroslav Hlubek zaslužilý umělec Lubomír Procházka
Dr. Caius	Vladimír Gřonka Ivan Kusnjer
Paní Fordová	Radmila Minářová Miloslava Ostatnická Mária Turňová
Paní Pageová	Drahomíra Drobková Alena Havlicová
Anna	Alina Farná Věra Malíčková
Měšťan	Rudolf Bátrla Zdeněk Mach
Hostinský	Jan Bolech
Windsorští občané	sbor a balet SDO

Hraje orchestr opery SDO

PREMIÉRA 31. PROSINCE 1979 V DIVADLE ZDENKA NEJEDLÉHO

Vedoucí technického provozu:	Ing. Ivan Bílek
Jevištní mistři:	Jan Beneš Zdeněk Václavek
Mistr osvětlení:	Oldřich Malý
Vedoucí elektroakustiky:	Bořivoj Wojnar
Vedoucí revizitáry:	Eva Wiesnerová
Vedoucí dekoracních dílen:	Marcela Kožušníková
Vedoucí dámské krejčovny:	Bohuslava Čiháková
Vedoucí pánské krejčovny:	Milan Mončka
Vedoucí vlásenkárny:	Vojmil Nytra
Vedoucí garderobiér:	Zdeněk Slíva

Vydalo Státní divadlo v Ostravě, nositel Rádu práce,
v redakci Miloslava Nekvasila, obálka a grafická
úprava Mirek Tittler, typografická spolupráce Antonín
Mosler. — Vytiskly Moravské tiskárské závody, n. p.,
provoz 22, Ostrava 1, Hollarova 14. — Cena 3,- Kčs

Státní divadlo v Ostravě

nositel Řádu práce
